

Subkultura in psihologija grafitov

Graffito pomeni v italijanščini v zid vpraskan napis ali risbo. Pomeni tudi črtkanje. Grafit je prvotna oznaka za anonimni napis na zidu – tak napis v skali je ohranjen že iz časov Pompejev – in je skupna oznaka za javne zapise ali like neznanih avtorjev. Je sestavni del subkulturnih gibanj v svetu.

V več kot četrstoletnem raziskovanju straniščnih, uličnih in zidnih grafitov – prvo raziskavo o straniščnih grafitih sem objavil v Nedeljskem dnevniku 18. aprila 1976 – sem se srečal s svojevrstno psihologijo in sociologijo grafitarstva v časovnih razmikih ter z ravnijo človekovega mišljenja in čutenja po družbenih in političnih prevratih in časovnih sosledjih. Jugoslovansko subkulturno grafitarsko gibanje je nihalo predvsem med “okurčevalno poezijo”, moralno in etično slepoto, politikantstvom in tudi svobodno evolucijo.

Pred dvajsetimi leti sem v razdobju nekaj mesecev prebral v Sarajevu, Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Mariboru, Trstu, Gradcu in na Dunaju naslednji straniščni grafit:

SAMO NAPRED PESNICI KLOZETA,
NEKA VAŠA POEZIJA CVETA!

Srečal sem neizrekljivo nežne ženske in moške, za katere bi dal roko v ogenj, da nikoli ne bi nakracali niti črke na ptičje strašilo, še manj grafit na mestni zid, ko jih ne bi zalotil pri pisanju; a tudi strastne in nasilne grafitomane, kakršen je bil v sedemdesetih letih v Zürichu Nagelij, ki mu niti policija ni prišla do živega. Ko sem pred desetimi leti prepisoval grafit s straniščnih vrat ljubljanskega kolodvora, mi je sledil petnajstleten mladenič milega pogleda. Z jezikom na razprtih ustnicah me je gledal kot koder. Z zelenimi črkami je napisal na vrata: “Petnajstletni lepotec išče gospoda, ki ima denar, za igrice. Pridi jutri ob 18. uri na črpalko ob postaji.” Ta grafit ni bil najizvirnejši.

Grafit je lahko napisan iz čistega veselja nad kracanjem, iz besa in notranje napetosti, iz potrebe po sproščanju, grafitomanije ali iz čiste otroške radovednosti. Francoz Lendecker se je v začetku 20. stoletja zagotovo zmotil, ko je pisce grafitov razdelil na visoko elito in na podleže – torej na dve skrajnosti. V današnjem času pišejo grafito različni sloji. Nekateri jih začnejo pisati že v mali šoli.

Otrok začne najprej čakati znake, šele nato prav pisati. Prve otroške grafito, ki sem jih prepisal z zidov pred vrtci in nižjimi razredi osnovne šole, povzemam v skrčeni obliki:

ATA – MUCA – TINA IN MIHA SE IMATA RADA – ŠICA JE NORA – TI SI MOJ SONČEK – SOVRAŽIM GA – ZAŽGIMO ŠOLO – RAP JE ŠIT – ŽIVIO PUNK – DU BIST DUM – HEJ YOU! – AMORE MIO – Y LOVE YOU – NEVA JE ZATRAPANA ...

V tem otroškem loku se zrcali težnja po posnemanju odraslih piscev grafitov. Otrok pri tem ne razmišlja veliko, ne vpraša se, ali je to, kar je nakracal, družbeno uporabno in kakšno grafično obliko ima. Otrok kraca elementarno, iz svojega dojemalskega kota.

V srednješolskih in visokošolskih straniščih, na zidovih knjižnic in telovadnic, se grafiti že izvijajo iz plenice in dobijo znamenja uličnega medija. Prek mladine se potem grafit uveljavlja skozi temeljno politično strategijo časa; kakor tudi kot odblesk apolitične in vase zatopljene generacije.

Tudi v samostojni Sloveniji grafitom pohaja sapa zaradi straniščnih čistilk, ki so oborožene z dragimi uvoženimi čistili in kemikalijami. Na Češkem pa so grafitom rasla krila še ob nedavni osamosvojitvi. V Brnu sem 29. 12. 1992 našel popisana domala vsa vrata javnih stranišč. Na železniški postaji sem s straniščnih vrat prepisal grafito:

PIČU NEMA, JE KISELÁ! PUST ME, SEM KSABÉ ... CCCR ... JÉ MÉ 22 LET AWLET DAM KLUKE DO 20 LET SE KTERY SI MOHL ZAMRDNUT DÉKNÉ KLUBOKO DO ZADKU. NAPIŠ KYO EDE ZADKU ... NAPIŠ EDE SE SEJDEME A KOT TI JE ROSÚ.

Novost na vratih čeških javnih stranišč so bili odkriti naslovi, nekakšna erotična vabila. Na primer: JANA SAVUSOVA, PAŠINSKEKO 5, BRNO – 9. 11. 1992.

V SFRJ se je kazala demokracija grafitarskih prebliskov, časovno opredeljenih v slovenskih in hrvaških straniščnih logih, že desetletja prej kot na Češkem. Navajam le nekatere primere.

Straniščna vrata v hotelu Turist v Ljubljani 13. 2. 1975: STRANIŠČE JE SODIŠČE, KJER SI RIT PRAVICO IŠČE. V stranišču na železniški postaji v Mariboru sem leta 1985 našel enak grafit, napisan z močnimi črkami. Pod njim pa je lahka roka s prefinjeno pisavo pripisala: ČE PA RABIŠ ADVOKATA, MI NAPIŠI TU NA VRATA.

Straniščna vrata v Novem svetu v Mariboru 24. 6. 1983: ŠIFTARI, TERAM VAM PRASE U DŽAMIJU.

Stranišče hotela Bellevue, Mali Lošinj, 20. 7. 1983: OVDJE SU SE I NAJ-HRABRIJI USRALI.

Več pozornosti kot v preteklosti so grafitom namenili šele v 20. stoletju. Že pred prvo svetovno vojno so po straniščih in zidovih pisali "protestne in puntarske" napise. Ampak nihče se ni spuščal v analizo avtorjev v luči družbe in oblasti. Gyula Halász Brassai (1899–1984), francoski fotograf madžarskega rodu, je v letih 1923–1938 zaslovel prav z nočnimi posnetki Pariza in grafitov.

Grafiti so bili odblesk časa. Ker so se porazgubili, niso bile narejene globlje psihološke, sociološke ali politološke študije.

V srbohrvaščini je še v času Jugoslavije izšla drobcena knjižica z naslovom *Grafiti International* avtorja Dragoslava Andrića. Izbor je bil enoplasten, osnovnošolsko preverjen. En sam grafit je bil natisnjen prek vse strani. Knjižica je skušala grafite mistificirati z zahodnjaško držo, češ da je vrednost grafitu v splošnem kulturnem pomenu.

V Zagrebu je leta 1991 izšla knjiga *Grafiti in subkultura*. D. Lalić, A. Leburic in N. Bulat so zbrali nekatere najpogostejše grafite iz Splita in okolice.

Leta 1974 je v Londonu izšla knjižica o grafitih Roberta Reisberja z naslovom *Two Thousand Years of Wall Writing*. Tudi ob tej knjigi je bila naglašena subkultura.

Toda ko bi strnil vse grafite iz omenjenih knjižic in jih za tisk postavil z normalnimi črkami, bi iz njih nastal komajda srednje dolg časopisni reportažni zapis!

Grafite so pisali že jugoslovanski skojevci in ilegalci v času NOB; pisali so jih "hitlerjevci" s simbolom kljukastega križa; pojavljali so se protikapitalistični, protikomunistični, protiverski, rasistični in drugi organizirani grafiti. V času vrha avantgardnih dogajanj sedemdesetih let, ko so se po jugoslovanskih mestih razpasle različne demonstracije, so bili tudi zidovi fakultet popisani z grafiti. Na hodniku filozofske fakultete v Ljubljani so se pojavili grafiti: **NAJ ŽIVI DJILAS, NAŠ IDEJNI VODJA! DRŽAVA SE MORA LOČITI OD PARTIJE ...** Naposled pa je bil tudi berlinski zid na obeh straneh počečkan z grafiti.

Med najstarejšimi perverznimi grafiti so bržkone seksualni, ljubezenski straniščni grafiti. Poznali so jih že v času Pompejev. Tako so v Pompejih pod zaščitno plastjo ognjeniške lave odkrili "ulični grafit", ki je v prevodu takšenle: **OČE COLEPIUS LJUBI DEKLICE TJA, KAMOR JIH NE BI SMEL**. Podobna je primerjava s straniščnega zidu ljubljanskega Tromostovja 27. 12. 1996: **DEDEK LIŽE PRIDNI PUNČKI GRIČEK**. Pripis s še neizpisano roko: **PRA-SEC. KJE SE DOBIVA?**

Atenci so že v antiki poznali zidne grafite z ljubezensko tematiko. Torej dandanašnji reklamatorji "edinstvenih subkulturnih gibanj" skozi grafite niso odkrili ničesar novega.

Od antike do danes so se uveljavili tudi politični in filozofski grafiti domala na vseh koncih pismenega sveta – nepismeni pa še danes grafite kar narišejo, kot jih je risal v davnini prazgodovinski človek. S tem pa smo pri izvoru: najstarejši grafiti so iz pradavnine, vklesani v kamen. Nekatere pradavne jamske grafite so pred leti odkrili tudi francoski raziskovalci.

Najstarejša grafitarska znamenja so stara okoli 30 000 let, pripadajo aurignaški in périgordski "subkulturi" in so se ohranila v votlinah Aurignac in v pokrajini Périgord v Franciji; nekatere naše grafite, napisane lani in predlani, pa so čistilke že odstranile s kemičnimi čistili.

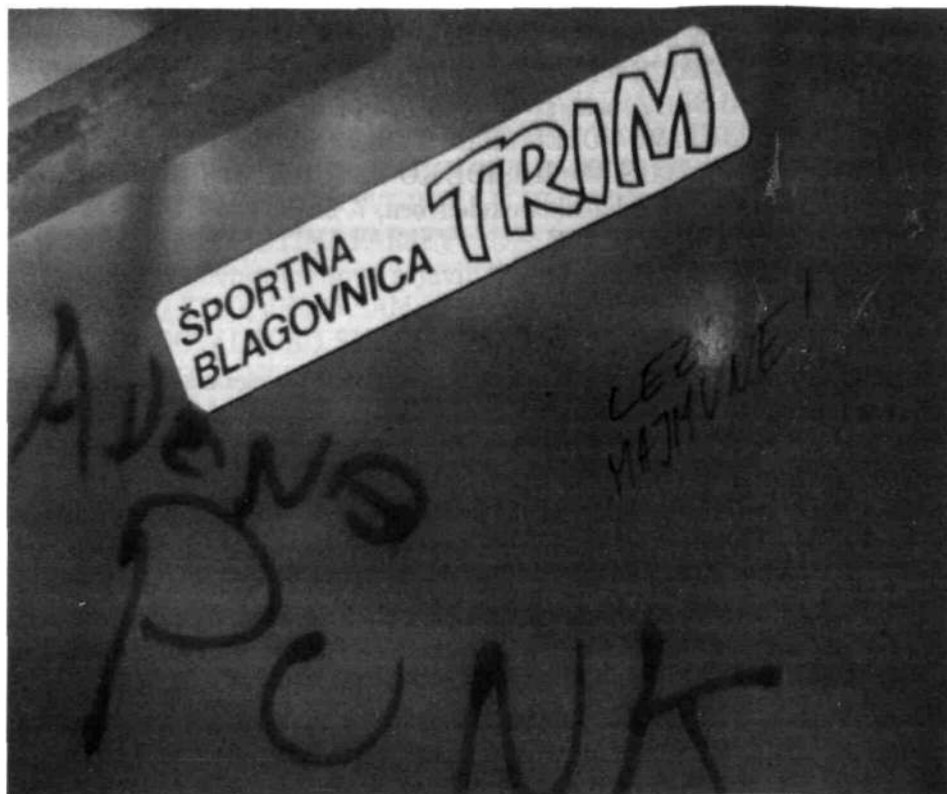
Tudi severna Afrika ima obilo jamarskih slikarij, zlasti reliefnih, ki spominjajo na grafite. Najsi so bila ta znamenja povezana z magičnimi obredi, s katerimi so si ljudje izprosili bogat ulov, bodisi da so tedanje prednike vznemirjale

živali s svojim vedenjem, davni človek je na stene napraskal živali v grafitarskem slogu, kakršnega vidimo dandanašnji na ulicah. Vojščak iz italijanske jame pri Valcamonici, na primer, je podoben grafitu današnjih subkulturnih gibanj. Tudi stara asirska ustvarjalnost spominja na grafito.

Današnja sociologija piscev grafitov se v 80 odstotkih ponaša s subkulturno ravnijo, dasiravno se kaže navzven kot visoki spev multikulturalnosti in vsiljuje stopnjo ustvarjalne estetike, ki je bolj ali manj modni krik in le zunanji vtis notranje bede.

V današnje subkulturno gibanje spada uživanje mamil. Že graditelji egipčanskih piramid so mamila načrtno razširili med delovne sužnje, da bi bili potem vzdržljivejši in ne bi čutili bolečin. Sužnji so dobili vsak dan "zelene bilke opojnosti", ki so jih žvečili kar tako. To je bila bržkone sveža konoplja. Današnji svet zadeto piše najbolj nemogoče grafito. Dijak, ki je dobil slabo oceno, je napisal na šolska straniščna vrata: CRKNI, MATEMATIČARKA! Pod vplivom koke bi bil grafit drugačen kot pod vplivom heroina.

Zaradi prestrogih učiteljev je na marsikateri šoli zrasel grafit: ZAŽGIMO ŠOLO! Na zidu osnovne šole v Velem Lošinju sem oktobra 1985 prebral: ZAPALIT ČEMO ŠKOLU, TAJ LUDŽAČKI DOM!

V Sloveniji, v veliki meri v Mariboru, so se pojavili grafiti na letakih, prilepljenih na zidove s podpisom LOESJE. Beseda pomeni dekleta z ulice, v nizozemščini tudi Lušje, ali Lusi. Loesje je bila včasih na Nizozemskem močna organizacija z letnim proračunom več kot milijon guldnov. V tem gibanju so povzeli tudi znani vic na račun vojakov mirovnih sil: MIROVNE ČETE OZN SO OSVOJILE NEKAJ DEKLET. (Loesje) Po znani temi, da cigareta skrajša življenje in krajša čas, so povzeli: KAJENJE TI SKRAJŠA CIGARETO – IN ČAS. Zoper te grafito je stekla kdo ve čigava akcija trgovanja in prečečkavanja. Spomladi 1995 sem v Slovenski ulici, kjer je zdaj adreanum, prebral celo grafit: LOESJE RAUSS! Zraven je bil kričeče rdeč grafit: UNDERGROND ŽUR SE KOPA V TRAVI! Pod njim je bil pripis: STISNITE RITI, SLABI GRAFITI!

Z emancipacijo žensk so grafiti zašli tudi v ženska stranišča. Ženski straniščni grafiti so intimnejši kot moški. Na javnih zidovih pa so prav ženski grafiti drznejši in agresivnejši.

Pred desetimi, petnajstimi leti sem zalotil mlajše ženske, ki so v moških straniščih skrivoma ččkale grafito. Poleti 1993 sem na vratih ženskega stranišča v Novem svetu v Mariboru prebral grafit: LEGALIZIRAJMO SPLAV. Januarja 1998 sem prebral enak grafit v ljubljanskem podhodu Emona, le da je bilo pripisano še: SPLAV JE UBOJ!

Poleti 1986 sem v stranišču edinega hotela v starem delu Šibenika presenetil žensko tridesetih let, ko je z rdečim flomastrom pisala na straniščna vrata: BJONDA VOLIM VRUČE – I PARE.

Junij 1985. Novi Sad. Žensko stranišče v hotelu:

IMALA SAM LJUBAVI, VOLELA SAM TEBE,
A KAD BOLJE RAZMISLIM: IDI, IDI, KO TE JEBE!

Žensko stranišče na ljubljanskem kolodvoru, 7. 2. 1983:

RAJCA MENE ŠEF POSTAJE,
KLINC SE MU MED HOJO MAJE.
MENE BERNARDINEC RAJCA,
KER IMA KOSMATA JAJCA.

Pred desetimi leti sem na ljubljanskem kolodvoru našel s kredo napisano narečno izpeljanko tega grafito:

NAŠ MAČŌK ME HŪDO RAJCA,
GVIŠNO MŌ KOSMŌTA JAJCA.

V različnih mestih in deželah sveta se prek grafitov pojavljajo različni psihološki in socialni impulzi, ki označujejo izobrazbeno in socialno strukturo piscev. Zautripajo in ugasnejo punkovski, raperski, hardovski, reverski, tehno in drugi grafiti. Niso bili vselej odblesk diktirane mladinske subkulture časa, pa tudi ne urbane kulture, temveč so bili analogno, v nekem smislu antropogeografsko tudi odblesk političnih dogajanj, protestnih pobud, najrazličnejših gibanj.

Včasih že samo kronološko razvrščanje grafitov razkriva subpolarna družbena nasprotja. Grafiti, ne samo politični, skrivajo tudi svojevrstno sublimacijo; freudovsko rečeno, libido preobražajo v drugačno funkcionalnost.

Temeljni razlogi za pisanje grafitov so ogroženost v javnosti, šoli, doma in pri delu; osebne značajske izkrivljenosti; protesti nad javnimi in zasebnimi dogajanjem; prikrita homoseksualna sporočila; naročeni politični grafiti za prevzganje javnosti; želja po izpovednosti; filozofski in življenjski smotri; erotika in seks.

Druga svetovna vojna je natresla nedvoumne politične grafite: DOL S FAŠIZMOM! TITO JE NAŠ! MI SMO TITOV! ZA DOMOVINO S TITOM – NAPREJ! HITLER JE PEDER! TRST JE NAŠ! REKA, TRST, GORICA NAŠA SO PRAVICA! PARTIZANI SO JUNAKI! FAŠISTI SO USRANI MAKARONARJI! SMRT FAŠIZMU – SVOBODA NARODU! KOMUNIZEM JE VEČEN – BOG JE IZMIŠLJOTINA FARJEV!

Po drugi svetovni vojni so se pojavili tudi takšne grafite: TITO, TITO, KJE IMAŠ NAŠO ŽITO; JEMO SAM KORUZN KRUH, KI NAPIHNIL JE TREBUH! ZMAGOVALCI SO SNEDLI ZMAGOVITE OBLJUBE! OZNOVCI SO RABLJI! TITO IN STALIN IMATA KAVNI MLIN, MESO NAM ZMELJETA, ŽITO PA PRODAJATA PO 150 DIN!

Čas preizkušenj med drugo svetovno vojno je preplaval Slovenijo s slovenskimi grafiti. Zato sem se v času raziskave grafitov vedno znova čudil, ker sem na različnih koncih SFRJ, evropskih držav in tudi onkraj luže odkril v javnih straniščih grafite, napisane v srbohrvaščini. Ponekod v straniščih drugojezičnih grafitov sploh nisem odkril. Prevladovala je srbohrvaška "subkultura", vrteča se okoli spolnih perverzij, snubljenj homoseksualcev, drkačev in lezbijk, pošiljanja vseh "po spisku u pičku materinu", nastrojenosti med Srbi in Hrvati in hvalisanjem, koliko centimentrov ima kdo dolgega.

Straniščarice z uvoženimi kemikalijami zribajo napise, a sralci in scalci spet in spet načečkajo po straniščih nove. Toda ne pišejo samo grafomani. Za marsikoga je pisanje grafitov resnično sredstvo za sproščanje negativne energije.

Leta 1982 sem v puljskem hotelu zalotil nemškega turista, ko je pisal na straniščna vrata: LECK MIR DEN ARSCH FEIN RECHT SCHÖN SAUBER! Zaupal sem mu, da zbiram in raziskujem grafite, pa mi je dejal, da ga je razkurilo, ker je našel v hotelu na mizi umazane prte, natakar pa je bil zadirčen kot osa.

Sproščanje negativne energije z grafiti človeka zasvoji kakor, na primer, kajenje, kvartanje, pitje, mamila, spolnost, glasba itn. Stranišče je enako bleščeče ogledalo za moraliste in omikance kot za iztirjence in grobijane. Lepo vzgojen človek ne bi pred drugimi napisal grdega grafita zaradi javnega mnenja o njem – toda v straniščnem zatočišču, sam s sabo, ko vidi, da so vrata že tako ali drugače pokracana, ga lahko premami, da tudi on pripiše grafit. Torej ne drži posploševanje, češ da so vsi pisci grafitov po straniščih iztirjenci.

Del človekove kulture se vendarle odraža tudi na stranišču, kakor se odraža bivanjska kultura v spalnici, kopalnici, kuhinji, pa najsi gre za odvetnika, duhovnika, policista, profesorja, zidarja, dimnikarja ali sezonskega delavca.

Večjo vlogo kot v modnih subkulturnih gibanjih imajo grafiti bržčas v mestni in velemestni odtujenosti. V urbani sredini hrepeni človek po prostoru, v katerem ga ne bi nihče motil in ogrožal, da bi se tam počutil sam svoj gospodar in bi razbremenil duha in telo.

Po straniščnih vratih in zidovih so čakale tudi nekatere znane osebnosti. Médnje sodi čudežni otrok in osrednja osebnost dunajskega klasicizma, skladatelj in pianist Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791). Menda je bil nor na stranišča. Znana so njegova pisma ženskam z naslovom S STRANIŠČA Z LJUBEZNIJO. V pubertetniških letih sem jih skušal prevajati iz nemščine v slovenščino. Nekatera je z narečnim pridihom prevedel za Probleme Ivo Štandeker.

Za Mozarta je bilo stranišče intimno zatočišče. Tam se je fizično in psihično olajšal. Bil je pravcati mojster straniščnega samozdravljenja z grafiti. Leta 1770 je, med drugim, napisal sestri s stranišča: *Ej, Mirandlca, resnično me veseli iz polne riti, da si bila tako gromovito razveseljena. Tistemu otročičku, Urscherli z mrzlo ritjo, le reci, da sem vedno mislil, da sem ji vrnil vse pesmi.*

Leta 1770 je Mozart v rimskem stranišču napisal sestri med drugim tudi tole: *Poljubljam mamino roko, tudi sestrama obraz, nosek, ustnice, vrat in moje slabo pero in ritko, če je čista.*

Leta 1777 je Mozart napisal Mariji Ani Thekli v Augsburg:

Vaše dragoceno pisanje sem v redu prejel oplel in odtamkaj razbral posvedral, da se G: fratrancu izbranem genij, strini fini, in vam kam, dobro godi rodi: tudi mi smo Bogu hvala pri krepkem zdravju navju. Danes sem prav ujel tudi pismo nismo, ki mi ga je napisal nakisal moj Papa haha ... Brž mi odpišite, ker glad gre v klas; obljubo morate držati, drugače grem kozlat. Adieu mon Die.

Kibernetika grafitov je oživljena med starimi in novimi plastmi zgodovine; med straniščnimi dejavnostmi političnih tendenc s svežimi sporočili in deviacijami s subkulturnim gibanjem ter med svobodnimi naravnimi vzgibi, ki se nekako kinetično porajajo iz človekove podzavesti. Psihologi se niso zedinili, kaj je gnalo človeka k pisanju grafitov skozi čas, zakaj jih ne piše, na primer, v

slačilnici pred rentgenom, pri sodniku za prekrške ali v spovednici. Tudi grob sv. Petra v Rimu so leta 1960 odkrili prek grafitu na razdrobljeni plošči.

Pop-art, ljudska sodobna umetnostna smer, ki se je s svojo črno-belostjo pojavila med letoma 1955 in 1960 in se odvrčala od abstraktnega k novemu realizmu in figurativnosti, je prinesla tudi nove grafite zlasti v velika mesta. Popartistično gibanje je bolj poudarjalo grafične znake kot vsebino grafitov. Značilen za to obdobje je happening kot umetnostna smer, ki temelji na zamisli dadaizma in s spontano akcijo zabrisuje mejo med umetnostjo in vsakdanjim življenjem, uveljavlja pa intenzivnost doživljanja. Pojem happening je prvi uporabil Allan Karpow leta 1958 za prireditev v galeriji Reuben v New Yorku.

Leta 1962 je potem kot glasbena oblika akcijske umetnosti nastalo gibanje fluxus. Nadaljnja različica je *décollage*, ki ga določata provokativni razkroj in uničenje. V to razvojno happeninško dogajanje so se vpletli tudi grafiti. Nekateri so bili napisani ali narisani kar na prizorišču med predstavo, nekatere so nalepili kot plakate.

Hard rock, ki ga ne moremo prezreti, se je uveljavil v sedemdesetih letih kot reakcija na psihadelični rock in je uveljavil nekatere skupine, kot so na primer Led Zeppelin, Black Sabbath in Deep Purple, ki so prav tako pogojevale grafitarska gibanja. Ostra glasba hard rocka se namreč povezuje z ikonografijo seksualnosti, celo striparskega misticizma. Zato ne preseneča, da so se po sedemdesetih letih pojavili v straniščih začinjeni in spotakljivi seksualni grafiti.

Na koncu sedemdesetih let, ko je del hard rockovcev vplival na nastanek new wave in punka, iz česar so se potem razvile skupine heavy metal, trash metal, death metal in še druge, so dogajanja vplivala na usmeritev uličnih grafitov. Na meji med oznako nova kultura in subkultura so se pojavili angažirani grafiti zlasti v ZDA, a tudi v Evropi. Duh tega gibanja, ki ga je podžigal hard rock, se je razplamtel tudi pri nas. Nekateri slovenske skupine so si nadele angleška imena. V tej resnično "subkulturni" vnemi so prodrli na slovenske zidove grafiti, ki so obrnili hrbet slovenščini.

V času protestnih gibanj v 60. in 70. letih je bila produkcija grafitov živahna. Pojavile so se grafitarske poslikave kot odsev političnega in gospodarskega nezadovoljstva. Na primer: newyorška podzemna železnica je postala mobilna umetnina. Enega subkulturnih vrhov je to gibanje doseglo februarja 1981 na Long Islandu v New Yorku, kjer je z velikim pompom predstavil svoje grafite Jean Michel Pasquit - Samo.

V devetdesetih letih so straniščni grafiti ozlovoljili nekatere zasebne gostinčce. Mrzlično so jih brisali. Na ljubljanskem kolodvoru sem 14. oktobra 1992 osupnil zaradi laboratorijsko čistih stranišč. Z generalno obnovo so vgradili nekakšne stekleno-plastične stene in vrata, po katerih so pisala drsela v prazno. To je bil stres za grafitomane. Kmalu pa so odkrili, da z alkoholnim flomastrom lahko pišeš po steklu, plastiki in foliji.

Pred leti, ko sem v toaletnih prostorih beograjske filozofske fakultete zaslišal škripanje flomastra po straniščnih vratih, se je potrdila grafitarska kibernetika.

Iz stranišča je prišel profesor, ki je napisal: KOLJEM VAM GUSKE U DŽAMIJI – KOSOVO JE SRBIJA!

Stranišče nudi zatočišče. V njem marsikdo odvijte svoje tesnilo. Že samo izločanje navdaja človeka z ugodjem, ker se napenja mišičje, pri tem pa se močno prekrvavijo spolovila, kar je pogojeno endokrinološko in kardiovaskularno.

Od slovenske pomladi dalje so iz slovenskih stranišč izginili srbohrvaški grafiti, uveljavljati pa so se začeli slovenski in angleški.

V domačih in tujih javnih straniščih je bilo včasih veliko "ljubezenskih zmenkov" istospolnikov. Grafiti za istospolne stike so bili napisani v različnih jezikih in z različnimi pisali; tudi v jezikih civiliziranih in visoko razvitih držav Evrope. Straniščna spolnost ni zmerom odblesk primitivne stopnje piscev grafitov, temveč je to strast, mogoče supermoderna deviacija sodobnega sveta. Grafiti zato izpričujejo, da so ženske in moški zaradi neozaveščenosti še v podrejenem položaju. Tudi zato je njihovo zatočišče – stranišče.

Prikaz kronološkega datumskega nizanja straniščnih grafitov razkriva najrazličnejše spolne izrojenosti in potrebe; s približevanjem slovenski osamosvojitvi pa tudi različne politične in šovinistične vzgibe. Grafiti radi prepletajo politiko in spolnost, razgaljajo človekovo bistvo, ki izbruhne prav v spolitiziranih vojnih časih, ko se politikantska vojna sprevrže v klanja, ropanja in posilstva.

Vpliv medsebojnih odnosov na delovnem mestu terja posebno sociološko, seksološko in psihološko raziskavo. Še vedno ni docela jasno, ali so spolne pobude med sodelavci pozitivne za delovno storilnost, je storilnost večja, kadar delajo skupaj ljudje istega spola ali kadar delajo skupaj moški in ženske. Eni in drugi se zatekajo k pisanju grafitov. Včasih v stranišču iznakaženo narisani spolni ud izraža vse, kar si grafitarji mislijo o nadrejenih, sovražnikih, skreganih partnerjih.

Stranišče je torej tudi neke vrste zdravilišče; olajševalnica in osvobodjevalnica. Zato bi ga bilo mogoče s pridom blažilno in koristno uporabiti.

Zbrane straniščne grafito bi lahko za terapijo natisnili v posebni knjigi, v kateri bi bilo še veliko praznih listov, da bi lahko vsakdo pripisal svoj grafit. Knjigo bi obesili v večeje. Bržkone bi potem ljudje v stiskah še bolj množično zahajali v javna stranišča in kajpada bi se odprlo novo obdobje pisanja grafitov z zdravilnimi sproščujočimi učinki. Takšenle pristop bi rešil dva bistvena problema: pisci grafitov se v trenutni stiski ne bi več znašli v stresnih razmerah kot takrat, kadar v sodobnih straniščih iz sodobnih materialov ne morejo napisati grafita, ker pisalo "ne prime". Pisanje grafitov pa je še vedno boljše kot sproščanje nakopičene energije v ropih, mučenju, rušenju, požigih, posilstvih in ubojih.

Grafiti mestoma izražajo prirojeno dvojnost. Marsikateri grafitar je v pisanju grafitov brutalen, neotesan, v resničnem življenju pa je urejen, vesten delavec. A marsikateri pijanec je v vsakdanjem življenju bolj grobijanski in nasilen kot grafitar v stranišču.

In tako je veče v nekem smislu ogledalo kulture in subkulture, ki potrjuje, da človek mora imeti svoj prostorček, v katerem v miru odpre najgloblja tesnila, da se v stiski ne razpoči. Zato je vsak grafit po svoje zanimiv za razčlemba. Poleti 1991 sem, na primer, s straniščnih vrat v mariborski Slaviji prepisal: – IP NO IP MI STOJI. – NAJ, ČE GA VESELI. – PRIDI NA SEKRET OB TREH, PA BOŠ VIDLA SLADKI GREH.

Izziv bi bil, ko bi tovarne ritobrisnega papirja na ta papir natisnile poleg grafitov tudi odlomke znanih pesnikov in pisateljev. S tem bi morda pospešili sproščanje človekovih zavor in stresov, širili pa bi duhovno obzorje, da bi stranišča resnično postala samoočiščevalnice, izpraševalnice, izplakovalnice vesti in jezika, zavesti in pripadnosti. Toaletni papir pa bi tako širil tudi založniško distribucijo.

Pokorščino odpovedujejo tudi kemični svinčniki, običajni flomastri in spreji. Krive so nove kemične tvarine, iz katerih izdelujejo najrazličnejša čistilna sredstva. Nekatera straniščna in javna vrata ter zidovi so narejeni iz posebnih materialov, na katere pisala ne primejo. "Genialci" pa so že izumili sredstva, s katerimi zbriseš grafit tudi z marmorja. Z ogroženim obstojem grafitov zaradi čistil narašča psihološka stiska grafitomanov.

Ampak – olajšanje – tudi za omet so nekateri grafitarji že našli obstojne barve. Na zidnem ometu gostišča Štajerc v Mariboru že nekaj let piše: JANŠA FOREVER, KUČAN DOL!

